

LUND UNIVERSITY

Sveket mot Snowden drabbar oss alla

Lennhag, Mi; Lundquist, Lennart

Published in:
Svenska Dagbladet, Brännpunkt

2013

Document Version:
Förlagets slutgiltiga version

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):
Lennhag, M., & Lundquist, L. (2013). Sveket mot Snowden drabbar oss alla. *Svenska Dagbladet, Brännpunkt*.
http://www.svd.se/opinion/brannpunkt/sveket-som-drabbar-oss-alla_8352458.svd

Total number of authors:
2

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:
Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

SvD

Debattredaktionen
brannpunkt@svd.se
Telefon 08-13 51 49

BRÄNNPUNKT

Redaktör
Lena Karvik
Webbredaktör
Carina Stensson
Bitr redaktör
Carl-Johan
BilkenrothWebb:
svd.se/brannpunkt
Twitter:
twitter.com/
SvDBrannpunkt
Facebook:
SvD Opinion

» DEBATT

Alla kvinnor kan inte föda på samma klinik.

Alliansen i Stockholms läns landsting svarar på kritiken om bristen på platser i förlossningsvården. Satsningar på fler platser görs nu.
svd.se/opinion

» DEBATT

Siffertrix får olösta brott att se lösta ut.

Göran Kellner, försäkringsbolaget If, och Magnus Lindgren, Stiftelsen Tryggare Sverige, skriver att olösta brott göms undan i luddiga kategorier i brottsstatistiken.
svd.se/opinion

Sveket som drabbar oss alla

SNOWDEN Han har äventyrat sin egen säkerhet för att upplysa världen om en demokratisk risk. Därför är omvärldens tystnad om Edward Snowden beklämmande, skriver statsvetarna Mi Lennhag och Lennart Lundquist.

NSA-visslaren Edward Snowden har offentliggjort dokument som avslöjat hur européernas digitala privatliv varit del av amerikansk signalspaning. Europas regeringars bristande ansträngningar att skydda källan vittnar om en dubbelmoral, som i förlängningen avskräcker andras självuppföringar för demokratiska friheter och vinster.

Bakom många avslöjade missförhållanden står källor nära verksamheten, ofta anställda. Utan Ingvar Bratt, Håkan Isacson och Karin Törnqvist hade Bofors, IB och Göteborgs Energi kanske ännu smugglat, spionerat och mutat. Tack vare källor med civilkurage har mutmisstankar kring Poseidon i Göteborg och Malmös snöröjningsupphandling lett till korruptionsåtal.

Problemet är att dessa för demokratin synnerligen nyttiga "visslare" (whistleblowers) ofta straffas hårt. Det föreligger nämligen en klyfta mellan lagen, som ser yttrandefriheten som en viktig kontrollmöjlighet, och makthavare, som är rädda för avslöjanden.

Sveriges lagstiftning – med utgångspunkt i grundlagar och Europakonventionen – är inte felfri. Liksom i andra västdemokratier är lagstiftningen svagast för arbetsplatsen, där cheferna, snarare än lagen, avgör vad som kan sägas. Det kan vara klokast att anonymt kontakta medier – vilket meddelarfriheten tillåter – om man upptäckt något olagligt, oetiskt eller olämpligt.

Detta innebär att vi delvis överlåter bevakningen av yttrandefriheten till medierna, som inte kan förutsättas prioritera frågan. Dessutom gäller Regeringsformens rätt att säga ifrån gentemot arbetsgivaren bara de 30 procent offentliganställda. För privatanställda är skyddet mycket svagare.

Visslaren utsätts i regel för repressalier, vilket inte alltid innebär avsked (som åtminstone fast anställda arbetsrättsligt kan strida om), utan omplaceringar, smutskastning, uteblivna löneökningar, eller gene-

”*När en internationell hetsjakt pågår är det allas ansvar att reagera. Inte bara för Snowdens skull. Han var medveten om riskerna.*

Visslare behöver ett starkare skydd. Det är allas ansvar att reagera, inte bara för Edward Snowdens skull utan också för kommande generationer, skriver artikel-författarna. FOTO: GLENN GREENWALD OCH LAURA POITRAS/AP

rellt försämrade karriärer. Makthavare gör härmed sig själva en otjänst. Det är inte bara demokratin som mår väl av yttrandefrihet; även företag får effektivitetsvinster genom den information yttrandefriheten förmedlar. Åke Ortmark har beskrivit hur Karl XII, Ivar Kreuger och PG Gyllenhammar i avsaknad av information, som anställda inte vågade förmedla, förlorade greppet om verksamheten. Generellt är öppenheten större i framgångsrika organisationer.

Just nu pågår två svenska utredningar om meddelarskydd och visslare. Regeringen ser över möjligheten för ett stärkt meddelarskydd för privatanställda i offentligt finansierad verksamhet, liknande det för "strikt" offentliganställda.

New public management har ju medfört en rad nya skattefinansierade "mellanformer" i ägande, styrelse och finansiering. Initiativet är utmärkt, men frågan är vad det kan leda till. För offentliganställda finns ju redan en lagstiftning, men den fungerar i praktiken inte.

Men tillbaka till Snowden, vars fall har aktualiserat både Sveriges lagstiftning, och det internationella, juridiska vakuum som Snowden hamnat i. Precis som meddelarfriheten föreslår har Snowden kontaktat massmedia. Det finns dock ett format i hans handlande som vi kanske ännu inte riktigt förmått ta till

oss. Vi bör minnas George Orwells roman 1984, som är en framskrivning av utvecklingen i det totalitära Sovjet. Stalin och hans efterträdare saknade tekniken för total kontroll. Världens mäktigaste demokrati skapar nu allt mer informationskontroll, inte bara över den egna befolkningen, utan även andra länders.

Till skillnad från Wikileaks tidigare förmedling av sekretessmaterial (som världens ledare och politiker kunde utgå från existerade) handlar Snowdens avslöjande om en för omvärlden omfattande och okänd övervakning (även om man kunde anat den). Detta är ett utmärkt exempel på en visslare som äventyrar sin säkerhet för att upplysa omvärlden om en demokratisk risk. Därför är omvärldens tystnad, tveksamhet och handlingsförklaming beklämmande.

Flera länder, däribland Norge, meddelar att Snowdens asylansökan enbart kan behandlas på nationell mark. Angela Merkel och Francois Hollande har dock kritiserat USA:s massövervakning och spionage, medan bland andra Spanien har bidragit till ett rättslöst och närmast unikt frihetsberövande av Bolivias president Evo Morales, vars flygplan tvingades ned i Österrike efter misstankar om att Snowden fanns ombord. Sveriges regering har inte protesterat mot behandlingen av Morales, utan har i stället tillsammans med Storbritannien stoppat EU:s försök att enat ifrågasätta USA:s spionage.

I en intervju i Sveriges Radio under Almedalsveckan fick Fredrik Reinfeldt frågan vad han anser om NSA-avslöjandet "ur någon form av demokratisynvinkel". Han valde att upprepade gånger undvika frågan. Ekots inrikespolitiska kommentator anmärkte att det var "påtagligt hur försiktig regeringen alltid är när amerikanska försyndelser kommer upp". Vi befinner oss alltså långt från tiden då amerikanska vietnamdesertörer fick en fristad i Sverige.

När en internationell hetsjakt pågår är det allas ansvar att reagera. Inte bara för Snowdens skull. Han var medveten om riskerna, och har uppgivit att han redan vid offentliggörandet tog farväl av sitt tidigare levnadssätt.

Som i andra visslarärenden har fokus flyttats från ett viktigt avslöjande, till rapportering om Snowdens bakgrund och privatliv. Detta är ingen demokratisk vinning. Vi bör fråga oss var det uttalade, nationella stödet för visslare tar vägen på internationell nivå, och vi bör diskutera hur vår grundlagsfästa meddelarfrihet kan stärkas i Sverige och hävdas internationellt.

För kommande generationers skull behöver den digitala integriteten värjas. Men också rätten till ett liv efter ett samvetsavslöjande måste förbättras. Och det är här det unika formatet på Snowdens handlande kommer in – han har svarat för en bragd som vi alla borde vara honom tacksamma för, och även ta ansvar och handla utifrån.

MI LENNHAG

doktorand i statsvetenskap vid Lunds universitet

LENNART LUNDQUIST

professor emeritus i statsvetenskap vid Lunds universitet